

CONTENTS | MUNDARIJA | СОДЕРЖАНИЕ

343. Buronov O., & Xayrullayeva R. (2023). ONA TILI DARSLARIDA "TURKIY GULISTON YOXUD AXLOQ" ASARI ASOSIDA MATN VA LUG'AT USTIDA ISHLASH. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1381-1387.
344. Ergasheva D. (2023). ALISHER NAVOIY IJODIDA NUTQ ODOBI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1388-1390.
345. Xamrayeva, S. (2023). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA SON SO'Z TURKUMINI O'QITISH METODIKASI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1391-1394.
346. Hoshimova S. (2023). BADIY ASARLARDA FRAZELOGIZMLARNING ISHLATILISHI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1395-1397.
347. Dauletbayeva. (2023). HOZIRGI ZAMON QORAQALPOQ TILIDAGI YURIDIK TERMINLAR. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1398-1399.
348. Ilhomov S. (2023). O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA BERILAYOTGAN ASAR MUALLIFLARINI O'RGANISH VA O'QITISH. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1400-1402.
349. Ilyasova S. (2023). YORDAMCHI SO'Z URKUMLARINI O'RGATISH USULLARI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1403-1408.
350. Isakjanova S. (2023). TILSHUNOSLIKDA ANTONIMIYA HODISASINING O'RGANILISHI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1409-1410.
351. Jumanazarova U. (2023). 5-SINF O'QUVCHILARINI BAYON YOZISHGA O'RGATISH METODIKASI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1411-1413.
352. Mamataliyeva O. (2023). TOG'AY MUROD ASARLARIDA XALQ QO'SHIQLARI TASNIFI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1414-1416.
353. Ro'zimurodova G. (2023). BUXORO SHEVASIDA QO'LLANADIGAN O'G'UZ LAHJASIGA OID MAQOLLAR TAHLILI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1417-1420.
354. Mirjo'rayeva R. (2023). ONA TILI DARSLARIDA YASAMA SO'ZLAR HOSIL QILISHNI O'RGATISH. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1421-1422.
355. Muratov A. (2023). MAKTAB DARSLIKLARIDA ONA TILI FANINI O'RGANISH. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1423-1425.
356. Najmiddinov J. (2023). O'ZBEK MADANIYATIDA MAROSIMLARNING HUDUDIIY JIHATDAN FARQLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari*, 1426-1429.

5-SINF O'QUVCHILARINI BAYON YOZISHGA O'RGATISH METODIKASI

Umidaxon Rustambek qizi Jumanazarova

Chirchiq davlat universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: Abduqahhorova Xosiyat Abdurasul qizi

Chirchiq davlat universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada 5-sinf o'quvchilarini bayon yozishga o'rgatish metodikasi va topshiriqli bayon turi haqida so'z yuritiladi, o'qituvchilar uchun metodik yordam vazifasini bajaradi.

Kalit so'zlar: Bayon, topshiriqli bayon, fonetika, grafika, dars ishlanma, reja, nutq.

Maktab o'quvchilarini o'z fikrini mustaqil yozishga, o'qilgan matnlarni qayta hikoya qilishga o'rgatishni iloji boricha erta boshlagan ma'qul. Buning uchun o'quvchilar matnni og'zaki hikoya qilayotganda qo'llangan alohida so'zlarni yozishdan gapni yozishga, so'ng matnni qismlarini yozishga va ikkinchi sinfdan boshlab maxsus tanlangan kichik matn asosida bayon yozishga o'rgatiladi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, bayon – bolalar nutqini o'stirishning asosiy omili.

Bayon o'qib berilgan namunaviy matn mazmunini ma'lum tayyorgarlikdan so'ng yozma qayta hikoyalashdir. Ona tili darslarida matn ustida ishlash, o'qilgan matn yuzasidan savollarga javob berish, reja tuzish va reja asosida og'zaki qayta hikoyalash bolalarni bayon yozishga tayyorlaydi.

Bayon yozishning turlari xilma-xildir. Har qanday qayta hikoya qilingan matn yuzasidan bayon yozish mumkin, ammo bayon yozish qayta hikoyalashga nisbatan qiyin va murakkab faoliyatdir.

Endi fikrlarimizni 5-sinf Ona tili darsligidagi Fonetika va Grafika bo'limida berilgan bir topshiriq asosida topshiriqli bayon yozishni ko'rib chiqamiz.

3-topshiriq (46-bet). 1. *Suvsagan qarg'achnaqo(q, g')ini qondirmoqchi bo'lib, suv solingan ko'za oldiga keldi-da, uni (i,e)ngashtirmoqchi bo'ldi, lekin bunga kuchi yetmadi. Ammo far(o,a)sati unga ish berib, niyatiga yet(t,d)i.* 2. *Qarg'a bitta-bittadan tosh teri(b,p) kelib, ko'zaga tashlayverdi. Natijada toshlar ko'za tubiga cho'kib, suv ko'za og'zigacha ko'tarildi, toshib yerga*

to'kila boshladi. Ana shunda qarg'a chanqo(g',q)ini qondirdi. Demak, aql kuchdan ham qudratliroq ekan.

Keltirilgan ushbu matnni o'quvchilarning fonetika va grafika bo'yicha bilimlarini oshirish uchun topshiriqli matn sifatida tanlab olsak bo'ladi. Topshiriqli bayon bo'yicha quyidagi ishlarni amalga oshirish ayni muddao:

1. Berilgan topshiriqlar sonini aniqlash: matnda jami 6 ta topshiriq berilgan.

-chanqo(q, g') – 2ta ;

-(i,e)ngashtirmoq;

-far(o,a)sat;

-yet(t,d)i;

-teri(b,p).

2. Tanlangan matn nechta so'zdan iboratligini aniqlash: 56 ta so'z.

3. Matn bo'yicha reja tuzish. 5-sinfda o'quvchilarga bayon yozdirishda reja tuzishni ikki xil tartibda olib borilishi maqsadga muvofiq:

1. O'qituvchi tuzgan reja asosida bayon yozish.

2. O'qituvchi rahbarligida o'quvchilarning o'zlari tuzgan reja asosida bayon yozdirish.

O'quv yilining 1-yarimida bayon rejasini o'qituvchi tuzadi. Keyinchalik o'quvchilarning o'zlari mustaqil tuzadilar. Masalan:

Reja:

1. Suvsagan qarg'a

2. Aql – kuchdan qudratli

O'quvchilarni yoshi va saviyasiga qarab reja tuzishda soddadan murakkabga qarab borish taklif etiladi.

4. 5-sinf o'quvchilariga matn o'qib berilgandan so'ng matn mazmuni va voqealar ketma-ketligini yodda saqlab qolishlari uchun ayrim so'zlarni doskaga voqealar ketma-ketligi asosida doskaga yozib qo'yish foydadan holi bo'lmaydi:

Suvsagan, qarg'a, engashtirmoq, farosat, ko'za og'zi, qudratli.

5. O'quvchilarning yozma nutqini va fikrlashini o'stirish uchun bayonda maqollardan foydalanish yaxshi natija beradi. O'quvchilarga yordam sifatida doskaga xalq maqollaridan namunalari keltiramiz.

1. Boshda aql bo'lmasa, oyoqda tinim yo'q,

2. Aqling pesh – ishing besh.

3. Ahmoq kalla oyoq og'ritar.

6. O'quvchilarning so'z boyligini oshirish naqsadida ayrim so'zlar sinonimlarini keltirish ham foydadan holi emas:

Suvsagan – chanqagan;

Qudratli – kuchli;

Aqlli – idrokli va h.k.

Yana lug'atlar bilan ishlanishi ham o'quvchilarning so'z boyligini oshirishda alohida ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarning matn mazmuni va voqealarini ko'z oldiga keltira olishi uchun rasmlar ham foydalansak yaxshi natijaga erishamiz.

5-sinf o'quvchilariga bayon yozdirishda quyidagi maqsadlarga erishish ko'zda tutiladi.

1. Asosiy fikr kim yoki nima haqida borayotganligini bilish;
2. Bayondan bir so'zni takror ishlatavermay uning sinonimlaridan foydalanishni o'rgatish;

3. Yozma nutqni o'stirish;

4. Imlo xatolarni tuzatish.

Bayon tahliliga quyidagicha e'tibor beriladi.

- O'quvchilar ishi haqida umumiy suhbat.
- Eng yaxshi bayon namunasini ko'rsatish.
- Matnga mos bo'lmagan ortiqcha so'zlarni o'qib eshittirish.
- Qaysi asosiy fikr tushub qolganligini aytish.
- Xatolar ustida ishlash.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bayon uchun o'quvchilar yoshi va sinfini inobatga olgan holda kerakli hajmdagi kompozitsiyasi sodda, til tomondan ham mos matn tanlanishi kerak. Bayon matni asta-sekin murakkablashtirib boriladi. Bayon uchun mavzuning to'g'ri tanlanganligi va keng qamrovliligi inobatga olinishi kerak. Til vositalari matnni o'qish, suhbat, matn tahlili davomida o'zlashtiriladi. Qayta hikoyalashda namunadagi izchillik, bog'liqlik saqlanishi asosiy faktlar berilishi ayniqsa, ilmiy matnni qayta hikoyalashda barcha muhim o'rinlar to'liq bayon qilinishi zarur.

REFERENCES

1. A.G'ulomov, M.Qodirov, M.Ernazarova, va boshq. Ona tili o'qitish metodikasi. - T.: "Fan va texnologiya", 2012, 380 bet.
2. Matchonov Safo, Bakiyeva Hilola, Gulyamova Xolida, Yo'ldosheva Sharofat, Xolboyeva Gulnora. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. Chirchiq. 2022.
3. B.To'xliyev, M.Shamsiyeva, T.Ziyodova. O'zbek tili o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, T.: 2006. 192 b.

